

Ingvard Bråten

Høgskulen på Vestlandet

Jorunn Spord Borgen

Universitetet i Sørøst-Norge og Høgskulen på Vestlandet

DOI: <http://doi.org/10.5617/adno.8805>

Generasjon 2.0: Mannlige lærere i kunst og håndverk

Sammendrag

Menn er i mindretall som lærere i grunnskolen, denne tendensen blir forsterket i kunst- og håndverksfaget. Vi har intervjuet mannlige lærere som underviser i faget i grunnskolen, samt mannlige studenter som utdanner seg til å bli lærere i faget. Vi har gjort dette for å få mer kunnskap om forhold som kan ha hatt betydning for utdanningsvalg og yrkesutøvelse.

I lys av livsløpsteori ser vi på informantenes liv med kunst og håndverk i forhold til historisk tid og sted, tidspunkt for livshendelser, sammenhengende liv og menneskelig handlefrihet (agentskap). Informantene forteller om positive møter med faget i egen oppvekst og at muligheten for å dele egen glede og kunnskap med elever er en drivkraft for å arbeide med kunst og håndverk i skolen. Som nåværende og kommende lærere i kunst og håndverk er informantene rollemodeller for barn og kan ha betydning for rekrutteringen av kommende lærere i faget. Informantene forteller selv om mennesker som har påvirket dem, og i disse historiene er det andre menn som er mest framtrepende. Faget informantene beskriver i skolen er preget av kjønnsstereotype materialvalg, for eksempel tre fremfor tekstiler, og det ser ut som om forskjeller mellom kjønnene slik vi kjenner dem fra tidligere, vedlikeholdes. Dette skjer på grunn av individuelle valg, men også gjennom kontekstuelle rammer en møter i skole og utdanning.

Nøkkelord: kunst og håndverk, kjønnsperspektiv og livsløp

Generation 2.0: Male teachers in the arts and crafts subject

Abstract

Men are in the minority as teachers in primary school, this trend is reinforced in the arts and crafts subject. We have interviewed male teachers in primary school, as well as male students who are training to become teachers in the subject. We have done this to gain more knowledge about conditions that may have influenced their educational and career choices.

Drawing on life course theory, we look at the informants' lives with arts and crafts in relation to location in time and place, time of life events, linked lives and human agency. The informants tell us about positive experiences with the subject in their own childhood and that the opportunity to share their own joy and knowledge with students is a driving force when working with arts and crafts in school. As current and future teachers of arts and crafts, the informants are role models for children and can be important for the recruitment of future teachers. The informants talk about people who

have influenced them, and in these stories other men dominate. The subject the informants describe in school is characterized by gender stereotypical material choices such as wood in preference to textiles, and it seems that differences between the sexes are maintained. This appears to be due to individual choices, as well as to the contextual frameworks in school and education.

Keywords: arts and crafts, gender and life course.

Introduksjon

Før var det enkle rammer for det som angikk kjønn i grunnskolefaget vi nå kjenner som kunst og håndverk. Underviste du i tresløyd så var du mann og hadde gutter som elever, underviste du i håndarbeid så var du kvinne og hadde jenter som elever. I læreplanverkene forsvant delingen av faget rundt 1960, nå het skolefaget forming, og alle elevene fikk gradvis det samme faginnholdet. Blant de fleste lærerne i faget fortsatte imidlertid delingen av hva en underviste, og kjønnsrollene var for det meste intakte. Dette kan blant annet skyldes at lærerutdanningene som utdannet faglærere var tradisjonelle, spesialiserte institusjoner som gav ulik spisskompetanse, og i hovedsak fortsatt utdannet menn i sløydrelaterte teknikker og kvinner i de tekstile (Engelstad, 1975; Kjosavik, 2001; Kvellestad, 2015). Lærerne som fikk sin utdanning på disse institusjonene, er nå i stor grad blitt eller på vei til å bli pensjonister. Det skulle slik sett være duket for en ny generasjon med lærere i kunst og håndverk, «Generasjon 2.0», en generasjon som kan se hele faget under ett, slik som læreplanene har gjort siden 1960.

Generelt er det flere kvinner enn menn som er lærere i grunnskolen, dette misforholdet blir forsterket i kunst- og håndverksfaget (Bråten & Borgen, 2019; Espeland et al., 2013; Sømoe, 2010). Tendensen er tydelig både blant lærere og studenter. Dette er ikke et nytt fenomen. Går en tilbake i opptaksstatistikk for institusjoner som gir kunst- og håndverkslærerutdanning, kan en spore denne tendensen over 20 år tilbake i tid (Bråten & Borgen, 2019). Samtidig er det et uttalt mål at lærerstanden skal speile befolkningen med hensyn til kjønn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 24).

I denne studien ønsker vi å få mer kunnskap om individuelle og kontekstuelle forhold som kan ha hatt betydning for utdannings- og yrkesvalg blant kommende og nåværende kunst- og håndverkslærere. På denne bakgrunn er problemstillingen vår: Hvilke forhold (individuelle og kontekstuelle) har hatt betydning for mannlige lærere og lærerstudenters utdannings og yrkesliv med kunst og håndverk?

Hva vet vi om menn i kunst og håndverk?

Kvantitative forskjeller mellom kjønnene er relativt lett å vise i kunst og håndverk, en har mindre kunnskap om hva dette innebærer kvalitativt for faget i skolen. I en studie av likestillings- og kjønnsrelaterte utfordringer i kunst og håndverk har vi tidligere belyst hvordan likestillingsarbeidet i skolen hovedsakelig ser ut til å praktiseres på mikroplanet (Bråten & Borgen, 2019) og at det er få strukturelle føringer som kan hjelpe faget til å bevege seg bort fra innarbeidede kjønnsstereotyper.

Det er generelt lite skoleforskning som med et kjønnsperspektiv sier noe om elevenes opplevelse av kunst og håndverk i grunnskolen, men et par undersøkelser antyder at jenter trives bedre med faget enn gutter (Aasen & Vigmostad, 2014; Bamford, 2012). Ser en på karakterene til elevene etter endt grunnskole får jenter i snitt 0,7 poeng bedre karakter i faget enn gutter. Dette plasserer kunst og håndverk blant fagene med størst karakterdifferanse mellom kjønnene (Statistisk sentralbyrå, 2021a). Design og redesign, et kunst- og håndverksrelatert valgfag (Kunnskapsdepartementet, 2012; Dæhlen & Eriksen, 2015, s. 31), er valgfaget i ungdomsskolen med størst overvekt av jenter (Utdanningsdirektoratet, 2018). Når elevene i neste omgang velger fag for videregående utdanning, følger de også kjønnsstereotype mønstre. I utdanningsprogrammet kunst, design og arkitektur var det 22 prosent gutter blant de som fullførte i studieåret 2019-2020 (Statistisk sentralbyrå, 2021b), mens det i studieprogrammet design og håndverk var 10 prosent gutter som fullførte i 2019 (NOU 2019:3, s. 48). Det finnes med andre ord flere indikatorer på at kunst og håndverk er et fag som appellerer mer til jenter enn til gutter i dagens skole, hvilket i neste omgang kan ha betydning for rekrutteringen av lærere til faget.

Forskjeller mellom gutter og jenter i skolen har den senere tiden fått noe oppmerksomhet. I 2019 kom Stoltenbergutvalget med den offentlige utredningen «Nye sjanser – bedre læring – Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp» (NOU 2019:3). Noe forenklet kan en si at utvalgets mandat var å se på hvordan en kan styrke gutters skoleprestasjoner (Regjeringen, 2017). Blant utvalgets tiltak og anbefalinger er det foreslått å øke elevenes valgmuligheter i grunnskolen (NOU 2019:3, s. 208). Elevene skal få jobbe mer med det de interesser seg for og valgfagene skal gjøre skolen mer praktisk, variert og motiverende. En skisserer ulike måter dette kan skje på, men et alternativ som blir nevnt er å gjøre en del fag valgbare, deriblant kunst og håndverk (s. 207). Utvalget skriver at «Det er grunn til å regne med at dagens utdanningsmuligheter legger begrensninger på elever som har mer praktiske enn teoretiske og akademiske interesser, og dette gjelder trolig flere gutter» (s. 231). Det er imidlertid lite i utredningen som peker mot at kunst og håndverk er et sted der de praktiske interessene til guttene får blomstre. I den grad praktiske fag blir trukket fram som mestringsarena for gutter er det kroppsøving som nevnes (s. 203).

Stoltenbergutvalgets utredning (NOU 2019:3) har høstet noe kritikk. En innvending er at den fokuserer for mye på biologiske forskjeller (Sæverot & Torgersen, 2019). En annen innvending er at den forfekter et syn hvor «den Ene» settes foran «den Andre» (Nordtug et al., 2021) og at gutter ved dette tilskrives en taperrolle mens jenter framstilles som vinnere. Denne fortellingen, hvor biologisk kjønn blir de to mulige rollene, kan ende med å stå i veien for andre fortellinger som kan være vel så viktige (Aasebø, 2021). Dette er innvendinger vi også tar med oss i vårt arbeid. Ved å konsentrere oss ensidig om det ene kjønnnet i kunst- og håndverksfaget løfter vi fram noen historier og erfaringer og ikke andre.

I deler av litteraturen der kjønnsforskjeller blant elevene er omtalt, diskuteres også betydningen av at det er få mannlige lærere, og at få menn ønsker å bli lærere. En rapport om rekruttering av menn til grunnskolelærerutdanning viser til at det er behov for mer kunnskap om kontekstuelle forhold som årsaker til unges utdanningsvalg, og som relaterer seg til institusjonen eller utdanningssystemet som helhet (Myklebust et al., 2019, s. 109). Ut over de mer samfunnsmessige trender, peker utredningen på mer individuelle forhold som kan ha betydning for utdannings- og yrkesvalget, blant annet egen erfaring med lærere i skolen, læreryrkets sosiale status og hvordan gutter blir oppmuntret til å søke seg til læreryrket (Myklebust et al., 2019). Blant anbefalingene omtales eksponering for mannlige rollemodeller for å endre kjønnsstereotype oppfatninger (Myklebust et al., 2019). Valg av læreryrket skiller seg fra andre yrkesvalg ved at barn og unge har mulighet til å observere lærere utøve yrket sitt i årevis i løpet av egen skolegang (Bohndick et al., 2017). Flere studier finner også en sammenheng mellom egen skoleerfaring og ønsket om å bli lærer, og peker på at mannlige lærerstudenter ofte har hatt rollemodeller i skolen som har inspirert dem til å bli lærere. Kjønnsubalansen blant lærere generelt (og i kunst og håndverk spesielt) vil kunne ha en selvforsterkende effekt som preger rekrutteringen av lærere gjennom generasjoner. Når elever møter stadig færre mannlige lærere, blir det færre eksempler for barn på at lærer er et yrke for menn, og dermed blir det enda færre menn i neste generasjon som velger yrket (Medford et al., 2013; Moss-Racusin & Johnson, 2016). For menn som likevel velger læreryrket kan det være bestemte forventninger knyttet til å fylle rollen som «mannlig lærer» (Skelton, 2012). Studier viser at menn kan bli motiverte av å skulle være rollemodeller for elevene (Pollitt & Oldfield, 2017; Sumsion, 1999), mens andre opplever kjønnsrolleforventninger de er ukomfortable med. Dette kan være disiplinering av vanskelige elever, fysiske oppgaver, «sporty» framtoning og en forventning om at de skal undervise på andre måter enn kvinner (Cushman, 2005; Sargent, 2000). Det blir hevdet at slike forventninger kan reprodusere tradisjonelle former for maskulinitet og at menn som ikke identifiserer seg med disse stereotypiene kan finne det vanskeligere å bli lærere. På denne måten maskerer en andre interesser og evner menn kan bringe inn i yrket (Burn & Pratt-Adams, 2015).

Kunst og håndverk har som nevnt en historisk kjønnsdeling av faglig innhold som har vist seg å være svært seiglivet. I kunst og håndverk har læreren relativt

stor frihet til å velge fagstoff, og denne friheten har en tendens til å bekrefte og styrke kjønnsstereotypiske praksiser i faget (Bråten & Borgen, 2019; Espeland et al., 2013; Sømoe, 2010) ved at menn velger å gi ekstra fokus til trearbeid og harde materialer mens kvinner fokuserer mer på tekstile materialer. Det er imidlertid lite undersøkt hvordan læreres valg av faglig innhold henger sammen med læreres interesser og faglige bakgrunn, og om det er forskjeller mellom generasjonene av lærere.

Yngre lærere har generelt færre studiepoeng i kunst og håndverk enn eldre lærere (Statistisk sentralbyrå, 2019, s. 50-51). Blant lærere under 30 år som underviser i kunst og håndverk, mangler 74 prosent studiepoeng i faget. Den tilsvarende andelen for aldersgruppen over 60 år er 38 prosent. Videre har de eldste lengre fagutdanning. Blant lærerne over 60 år som har studiepoeng, er det 36 prosent som har 60 studiepoeng eller mer, mens det blant de yngre bare er 15 prosent som har dette. Med andre ord ser det ut til at dagens generasjon av mannlige kunst og håndverkslærere, i tillegg til å være få, er dårligere faglig rustet enn den generasjonen som er på vei ut av skolen. Ser vi dette i sammenheng med at lærere er rollemodeller for elevene og kan ha betydning for fremtidig yrkesvalg, er det interessant å få vite mer om forhold i menns liv som fører fram til at de ender som lærere i kunst og håndverk.

Teori

Utdanningsinstitusjonene har en viktig plass i våre liv og har betydning for hvordan vi forstår oss selv i relasjon til andre. Den franske sosiologen og antropologen Pierre Bourdieu (2001) argumenterer for at forskjellene mellom kjønnene vedlikeholdes i samfunnsinstitusjoner som skolen og familien, og hevder at dette er et «historisk forevigelsesarbeid» som vi sjeldent er bevisste, det er preget av vilkårlighet (s. 91). Videre påpeker Bourdieu (2001) det paradoksale i at når kjønns- og likestillingsspørsmål diskuteres eksplisitt, bidrar det til å vedlikeholde differensieringene «som menn og kvinner til stadighet er underlagt og som leder dem til å adskille seg fra hverandre» (s. 93). I undersøkelser av forskjeller mellom kjønnene, for eksempel når det gjelder gutters skoleprestasjoner og fullføring i skolen (NOU 2019:3), eller rekruttering til læreryrket (Myklebust et al., 2019), rettes oppmerksomheten mot sosialisering, sosiale strukturer og individuelle valg, og på forskjellene som man vil skape politikk for å endre. Paradoksalt nok vedlikeholdes varigheten i forskjellene som vies oppmerksomhet fra ulike samfunnsaktører, snarere enn å bidra til endring (Bourdieu, 2001). Historiske analyser vil ifølge Bourdieu kunne bidra til å framskaffe redskaper for å forstå både de ofte overraskende varige forholdene og de synlige og usynlige endringer som foregår (s. 97). Ved å undersøke historisk hvordan menn erfarer kunst- og håndverksfaget og hvilke forhold som har hatt betydning for utdannings- og yrkesvalg, vil man kunne «rive løs» noen forhold

fra historien i faget (Bourdieu, 2001, s. 111). På denne måten kan en bidra til forsøkene på endring i faget i skolen og i lærerutdanningen.

Når vi her er interessert i menns historier, deres lærerutdanning og yrkesvalg i faget, retter vi oppmerksomheten ut over den enkeltes individuelle valg og motivasjon. Vi ser etter sammenhenger og samspill som kan ha hatt betydning for deres utdanningsvalg og yrkesutøvelse i kunst- og håndverk. Ifølge den amerikanske sosiologen Glen Elder (1994) kommer teorier om sosialisering til kort for å belyse spørsmål som gjelder kontinuitet og endring i enkeltmenneskers livsløp (s. 8). Livsløpsteorien er en empirisk utviklet teori som forbinder sosial endring, sosial struktur og individuell handling (Giele & Elder, 1998, s. 2). Livsløpsteori og forskning om livsløp bidrar ifølge Elder (1998), til å se individuelle valg i sammenheng med historiske og sosiale rammer.

Nøkkelpriinsippene i denne livsløpsteorien er:

- historisk tid og sted
- tidspunkt for livshendelser,
- sammenhengende eller gjensidig avhengige liv, og
- menneskelig handlefrihet (agentskap) (Giele & Elder, 1998, s. 4-6)

Våre individuelle livsløp er innebygd i og formet av når og hvor vi lever, det Giele og Elder (1998) kaller historisk tid og sted. Videre er det som skjer av ulike livshendelser betinget av når de oppstår. Gjennom sosiale og historiske koblinger påvirker vi hverandre, vi lever gjensidig avhengige liv i det som omtales som nettverk av delte relasjoner. Innenfor disse mulighetene og begrensningene, gitt av historien og sosiale forhold, bruker vi vår menneskelige handlefrihet, uten at vi egentlig kan overskue konsekvensene. Livsløpsteori og forskning gir ifølge Elder (1998, s. 9), tilgang til hvordan liv leves og hvordan mennesker utarbeider utviklingsveier så godt de kan. Dette kan bidra til forståelse av hvordan liv er sosialt organisert i biologisk og historisk tid, og hvordan de sosiale mønstrene dette skaper påvirker måten vi tenker, føler og handler på.

Metode

Vår undersøkelse handler om mannlige lærere og studenters erfaringer med kunst og håndverk. Vi har gjennomført kvalitative intervjuer av tre mannlige lærere og fire mannlige studenter. Arbeidet har i hovedsak fulgt det som blir kalt intervjuundersøkelsens syv stadier; tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysering, verifisering og rapportering (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 118). Intervjuene ble foretatt ut fra en semistrukturert intervjuguide som ble bygd opp med utgangspunkt i de fire prinsippene fra livsløpsteorien. Denne tilnærmingen gir oss innblikk i informantenes individuelle liv, sammen med deres

profesjonelle utdanning og yrkeserfaringer. Videre får vi kjennskap til nåtidige erfaringer og framtidige perspektiver på faget kunst og håndverk. Intervjuguiden ble organisert i følgende temaer: bakgrunn (oppvekst), interesser, begrunnelser for valg av utdanning/ yrke (motivasjon), tanker rundt arbeidsplass/ praksis (faget i skolen) og (kjønns)perspektiver på faget. Hvert intervju tok omtrent 45 minutter og ble gjennomført med en intervjuer og en informant. Dette skjedde gjennom fysiske møter og på digitale plattformer. Intervjuene ble tatt opp på lydopptaker og senere transkribert. Etter dette er materialet analysert etter prinsipper for tematisk analyse (Braun & Clark, 2006). Det innebar at begge forfatterne gjennomførte individuell lesing av materialet og identifiserte temaer på tvers av materialet. Videre diskuterte vi sammen hvordan temaene fremtrer i materialet og det ble etablert kategorier som belyser problemstillingen. Det videre analysearbeidet er gjort som en dialog mellom oss forskere gjennom skriveprosessen.

For å skaffe studenter å intervjuer har vi spurt lærerutdannere om de kan sette oss i kontakt med aktuelle kandidater. Faglærere har vi funnet ved at de har vist faglig engasjement i forum utenfor skolen og dels som et resultat av snøballeffekten. Vi har forsøkt å få et utvalg som er variert med hensyn til arbeidserfaring, geografisk spredning og utdanning. For å ivareta anonymiteten blant informantene har vi valgt å gi lærerne benevnelsene L1, L2 og L3 og studentene benevnelsene S1, S2, S3 og S4.

- Lærer 1 (L1) jobber nå i ledelsen ved en barneskole, men har tidligere jobbet mye med kunst og håndverk på den samme skolen. Han har 60 stp. utdanning i faget.
- Lærer 2 (L2) har lang erfaring som lærer i kunst og håndverk på en barneskole. Da han ble utdannet måtte alle lærerstudenter ta noen studiepoeng i praktisk- estetiske fag. Han har 15 stp. utdanning i faget.
- Lærer 3 (L3) har treårig faglærerutdanning (180 stp.) i kunst og håndverk og arbeider ved en ungdomsskole.
- Student 1 (S1) tar 60 stp. kunst og håndverk som en del av en fireårig grunnskolelærerutdanning på 1.-7. trinn (gammel fireårig lærerutdanning) før han etter planen skal bygge på med to år masterutdanning i kunst og håndverk. Utdannet møbelsnekker.
- Student 2 (S2) tar 60 stp. kunst og håndverk som del av en fireårig grunnskolelærerutdanning på 5.-10. trinn (gammel fireårig lærerutdanning).
- Student 3 (S3) går en treårig faglærerutdanning i kunst og håndverk.
- Student 4 (S4) går en treårig faglærerutdanning i kunst og håndverk.

Metoderefleksjon

Vi har snakket med menn som er eller ønsker å bli lærere i kunst og håndverk. Det kunne også vært interessant å høre stemmen til begge kjønn, eller til de som

ikke finner kunst og håndverk attraktivt. Vi vurderte likevel at vi fikk fyldigere og mer nyanserte svar når vi spurte «innenfra» gruppen vi ville undersøke og er oppmerksom på at vi på denne måten løfter fram noen historier på bekostning av andre (Aasebø, 2021).

Informantene fikk i forkant av intervjuene tilsendt et informasjonsskriv og samtykkeerklæring. Her blir de informert om at «Vi ønsker å intervju mannlige respondenter som studerer eller arbeider i kunst- og håndverksfaget». Informantene vet altså at de er spurt om å delta fordi de er menn. Når vi har valgt menn som informanter kan dette medføre at vi forsterker kjønnsdimensjonen vi ønsker å undersøke, slik Bourdieu (2001) påpeker. Det er en fare for å tolke det til at informantene svarer som de gjør fordi de er menn og på denne måten underbygger forestillingen om et markant skille mellom kjønnene. Videre ble intervjuene foretatt av en mannlig intervjuer. Homososialitet, det vil si sosiale bånd og forbindelser av personer av samme kjønn, kan bidra til å skape en form for indre trygghet i ulike situasjoner (Robertsson, 2006, s. 11-12), men kan også skape en opplevelse av at gitte svar er forventet. Hvis dette er tilfelle, vil svarene kunne få en kjønnsstereotyp dreining i kraft av den sosiale settingen i intervjusituasjonen. Informantene våre er representanter for menn, men vi vet ikke om de er representative. Det vi kan håpe er å få en beskrivelse av «deres opplevelser og selvforståelse, samt avklare og utdype deres perspektiv på livsverdenen» (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 132) innenfor vårt tema.

Resultat

Bakgrunn: Betydningen av familie, oppvekst og skole

Vi spør informantene om bakgrunnen for at de havnet i kunst- og håndverksfaget og de kommer raskt inn på familie, lærere og andre som har hatt betydning.

Informantene beskriver møter med lærere med en tradisjonell tilnærming til faget. «Vi hadde en fantastisk lærer i sløyd», sier L1. «Han var streng liksom, det må være beint, hvis det skal gå til slutt». Informantene snakker i all hovedsak positivt om lærere de har hatt i kunst og håndverk. S2 forteller om lærere som hadde svært god spesialkompetanse på hver sine felt: «Jeg hadde for eksempel en som jeg visste at var helt rå i trearbeid (...), jeg visste at jeg kunne gå til han hver gang det var noe sånt, og så kunne jeg gå til han andre når det var noe sånt, eller ho andre... Det var spesialister som hadde jobbet med dette hele livet.» S2 synes det er synd at disse spesialistene er i ferd med å forsvinne fra skolen, et syn flere av informantene deler.

Informantene forteller om at interessen for å arbeide skapende har vært der siden barndommen og at dette ble oppmuntret hjemme. L3 forteller om en far som alltid tok han med på praktisk arbeid, S3 forteller om sin far som er tidligere snekker med verksted hjemme. Kunstnere i familie eller vennekrets, arkitektforeldre og samboere er andre som blir nevnt som betydningsfulle for

informantenes forhold til faget. Det er de mannlige forbildene som er mest synlige når en ser svarene under ett.

Interesser og spesialfelt

Informantene blir spurt om det er områder av faget de særlig liker å arbeide med. Tabell 1 under viser temaer og materialområder som blir nevnt. Tegnet «+» betyr at dette er noe informantene liker å arbeide med, «++» betyr at det framstår som en særlig interesse. Dersom han uttrykker seg negativt om noe står det «-», og «0» hvis det er mer nøytralt. Hvis feltet står tomt, har en ikke kommet inn på dette under intervjuet.

Tabell 2: Interesser i kunst og håndverk blant informantene.

	Tegning	Maling	Grafikk	Tekstil	Trearbeid	Keramikk	Metall	Digitale verktøy
L1	++	+	0	0	+	0		0
L2	++	++	+	0	++			0
L3	+	+		-	+	-		++
S1	0			-	++	+	0	
S2	+			-	+			+
S3	+	0		-	+	+	+	-
S4	0	-		+	+	++	+	

Informantene blir ikke spurt om bestemte materialområder, men alle kommer inn på sitt forhold til trearbeid og tekstil. Gjennomgående er informantene positive til å arbeide med tre, mens flere har et noe negativt forhold til tekstilarbeid. L2 er utdannet faglærer og mener han kan undervise i alle materialområder på grunnskolenivå, men sier: «Nå er det gjerne sånn på skolen hvor jeg jobber at vi deler oss litt, etter hvilke fagområder vi trives med. Så ikke det at jeg har noen problemer med å undervise i tekstil, men det blir ikke til at det er jeg som tar den biten». Andre er tydeligere: «Jeg har en hikke i faget», sier L3. «Jeg liker å sy, men symaskin og strikking, da er jeg glad for at vi jobber på den måten som vi gjør. Jeg får det til, men jeg liker det ikke».

S1 er utdannet møbelsnekker. Han sier han må lære å gå ut av sin komfortsone, men konstaterer at «jeg er ikke så fan av tekstil». S2 og S3 har lignende formuleringer: «Jeg er ikke så veldig glad i tekstilbiten selv. Jeg ser jo viktigheten av den, men det å fysisk drive med den selv er ikke ... det treffer ikke meg helt», sier S2, og S3 sier: «(...) tekstil er ikke helt min greie». Disse svarene blir en kontrast til S4 som raskt trekker fram tekstil som noe han gjerne vil jobbe med i egen undervisningspraksis.

Informantene er materialfokuserte når de snakker om interesser, et par av dem kommer inn på prosjekter som går på tvers av materialer, men trekker i mindre

grad inn temaer som ikke er materialforankret. En lærer og en student nevner også digitale verktøy.

Begrunnelser for valg av fag og yrke

«Jeg tror det handler om at jeg alltid har hatt en skapertrang», er det første utsagnet L1 kommer med i intervjuet. Han svarer på hvorfor han valgte å fordype seg i kunst og håndverk. Dette trekker han senere over til at «jeg har jo alltid hatt interesse av å gjøre slikt med unger». Lignende svar kommer fra andre: «Jeg har vært interessert i kreativt arbeid og å utfolde meg kreativt hele livet» sier L2. Han forteller at han noe tilfeldig begynte i et lærervikariat, men at han «trivdes veldig godt med det – i den lærerrollen» og at dette ble en mulighet til å kombinere egne interesser med det å undervise. Senere kommer han inn på hvordan hans egen glede med faget flyter over i å oppleve det samme med elever. S1 er utdannet møbelsnekker og finner det motiverende å lære bort det han kan her til andre. Han mener det er mange lærere som har kompetanse på tekstil og håndarbeid, men «på sløydsalen føler jeg at det ikke er så mange som har den kompetansen».

For informantene har glede ved å skape vært en drivkraft for å søke seg mot kunst- og håndverksfaget, en interesse som har vært der siden barndommen. Å få dele det en selv har stor glede av med elevene framstår som viktig.

Arbeidsplass/ praksis: Tanker rundt fagets begrunnelser, innhold og organisering i skolen

Gjennom intervjuene kommer det fram ulike synspunkt på fagets innhold og organisering. Kompetanse er her et nøkkelbegrep. L1 kommer inn på viktigheten av dette flere ganger og ønsker at en i større grad skal trekke inn ressurspersoner utenfra. Han sier «det handler jo mye om kompetanse, man vil gjerne ikke som lærer gjøre noe en ikke er trygg på. Det er litt farlig. Plutselig har du begrenset deg til de tingene du selv mestrer og da får du en reproduksjon av dine ting, som du brenner for». L2 er den med lengst fagutdanning blant våre informanter, likevel sier han at det er vanskelig å ha god nok kompetanse. Han mener faget spenner så bredt at det handler «mest om hva man er interessert i, hvilke kunnskaper en har fra før av og hva man er nysgjerrig på selv». L2 mener faget ute i skolen forbindes mest med tekstile teknikker, og viser til at å arbeide med tre er mer ressurskrevende. For framtiden tenker han at faget må gjøres mer samfunnsaktuelt samtidig som en ivaretar de viktigste håndverkstradisjonene.

S1, møbelsnekkeren, er opptatt av at arbeid på sløydsalen innebærer bruk av farlige redskaper og sier at oppgavene raskt blir kjedelige og ensformige for elevene hvis læreren ikke har nok kompetanse og at dette er synd, fordi «(...) vi trenger jo håndverkere». S2 mener skolen har mistet noe når spesialistene han møtte i sin egen skolegang er blitt borte, men vil ikke kalle seg selv sløydlærer eller tekstillærer fordi faget nå «(...) er mer altomgripende». S2 har også jobbet en del med digitale verktøy og har kompetanse på 3D- modellering og 3D-

printing. Han ser for seg at dette bør få en plass i skolen. S4 mener det er friere tøyler i faget nå enn da han selv gikk på skolen og at faget nå er mer kunstrettet, med mindre fokus på å «følge en oppskrift og produsere et eller annet».

L3 har minst formell kompetanse i kunst og håndverk, men mener like fullt at slik kompetanse er viktig. Han sier at kunst og håndverk er et stort fag i skolen, men at det ofte blir en fyllpost på lærere uten formell utdanning. «Det synes jeg er litt synd, sitter jeg og sier her som har så lite selv, men altså (...) det er forskjell på meg og andre likevel. For det er noen som tar det fordi de må ta det». L3 er digital pedagog og ønsker det digitale skal få en større plass i faget. Dette er noe av grunnen til at han har mye kunst og håndverk på sin skole. L3 mener mange elever slipper for lite til med det de kan og mener digitale verktøy kan være en vei inn: «Jeg tror det er den veien vi bør gå, altså, det er der jeg vil vi skal gå ...». L3 ønsker også at en skal trekke inn flere materialer i oppgaver og oppsummerer: «... så jeg er opptatt av kreativiteten til ungene, det er den jeg egentlig er mest interessert i, den pluss grunnteknikker».

Kjønnspektiver på kunst og håndverk

På slutten av intervjuet får informantene spørsmål som tar opp kjønnspektiver. Flere av informantene kommer inn på erfaringer fra egen skolegang for å forklare hvorfor så få menn jobber i fagfeltet. L1 sier han tror mange gutter mangler mestlingsopplevelser i faget. L2 sier noe av det samme og uttrykker det slik: «Jeg tror formingen av de elevene som ender i det yrket (som kunst og håndverkslærere), den starter allerede på barneskolen. Og kanskje ikke faget stimulerer gutta godt nok». S2 tror at det er ganske typisk at «guttene liker sløyden veldig godt» og at «kanskje guttene ønsker å ha mer spesialisering», noe han ikke tror det er så stort fokus på i skolen.

Informantene beskriver sterke kjønnsroller og knytter dette til materialområder. «Det har jo vært mye tre kontra tekstil», sier S3. Flere av informantene mener da også at tradisjonelt kvinnedominerte teknikker innen tekstilfeltet er de mest synlige i dagens skole. «Det er flere i skolen som har kompetanse innen tekstil enn innen trearbeid», hevder S1 og sier «de kan symaskin fordi mor eller bestemor har lært dem det når de var små». Han mener mange (underforstått kvinner) har lært å strikke og sy hjemme, hvorpå de gir dette mye tid i skolen. L2, som arbeider på ungdomstrinnet, sier han ser store forskjeller på hva som treffer guttene og hva som treffer jentene blant elevene. Han forteller at når de i 10. klasse gir elevene en fordypningsoppgave «da er det jo slik at gutta nesten utelukkende velger å holde på med sløyd, å lage kniv eller noe trearbeid, mens jentene kanskje søker mere foto, tekstil, tegning og maling». Han mener videre det finnes en del fordommer i samfunnet rundt faget: «hvis du sier at du underviser i kunst og håndverk, så ser de for seg meg sitte å strikke – ikke sant». Han tenker at mange forbinder faget mer med håndarbeid i tekstil enn med andre teknikker: «Det henger igjen veldig sterkt da. Minnene fra en selv gikk på skolen». S4 er også av den oppfatningen at mange menn tenker at det en gjør i kunst og

håndverk er «kvinnelige oppgaver» og at omgivelser og kultur av og til støtter opp under et slikt syn. L2 opplever at her er et kjønnskille i forhold til kompetanse og at denne ofte er interessebasert. «Det skjer jo et generasjonsskifte nå» sier han, «og det er veldig få mannlige faglærere. (...) jeg ser kanskje særlig det at håndverkstradisjonene er litt trua». L3 trekker paralleller mellom mangelen på menn i faget og interesser han ser blant kameratene sine: «det jo ikke så grådig mange av dem som er så veldig kunstinteresserte. Det er jo mer fotball og de pakkene der» og senere: «Jeg tror jo det er flere menn som liker å slå inn en spiker enn å sy en kjole».

Informantene er samstemte i at det finnes sterke kjønnsroller i faget, men er mindre entydige i hvordan de forholder seg til dem. På den ene siden er her utsagn som peker mot at dette skillet oppleves som noe vanlig og innarbeidet, som når S1 sier: «hvis man vil få mer menn inn i faget så føler jeg man må sikte mer inn mot trearbeid, enda litt mer den veien, kanskje endatil litt metalljobbing». Eller når L2 forteller om at de på faglærerstudiet var to menn av 60-70 studenter og sier at «det er naturlig» at en hadde ulike interesser. På den andre siden kommer også tanker om hvordan en må motvirke stereotype holdninger. L1 reflekterer om hva som skal til for å komme forbi kjønnsrolletenkning i faget: «Oi, det er vanskelig, men man må jo erfare det». Han tror at kjønnsrollene fort blir selvoppfyllende profetier og at vi eksempelvis for lett godtar det hvis en gutt sier at han ikke kan strikke: «Og så har en liksom sagt at det er greit å si det, å snakke seg selv ned (...). Hvis en sier som gutt at en ikke kan strikke, hvis man bekrefter det, en må aldri finne på å bekrefte noe sånt. Jeg tror det handler om bevisstgjøring. At disse små valgene en gjør der, at de har konsekvenser». L2 mener at det å gjøre faget mer samfunnsaktuelt kan favne begge kjønn på en bedre måte, mens L3 tror det digitale kan være en måte å få dette til på. S3 sier en må prøve å endre inntrykket av hva kunst og håndverk «er» og komme bort fra todelingen som tre og tekstil representerer. Han mener at en bør fokusere mindre på materialområder. «For man (...) får ikke jobb som sløydlærer ute i skolen», sier han, «man får jobb som kunst- og håndverkslærer».

Informantene er entydige på at de selv ikke har problemer med å arbeide i et fag med overvekt av kvinner. «Når en som mann har valgt å utdanne seg til lærer så er en vant til å være i mindretall», sier L1, og mener at en derfor ikke tenker så mye over at tendensen blir forsterket i et fag. S2 mener at det for sin egen del bare er bra med mange kvinner i utdanningen, da han opplever at de ofte er mer seriøse i skolesammenheng. «Ikke sånn nødvendigvis, en kunne godt hatt flere gutter, men jeg kan ikke si at jeg har savnet det».

Drøfting

«Det er utvilsomt ikke noe skriftproduksjon som er farligere enn den kommentar som en forfatter må knytte til de budskap vedkommende er betrodd» sier Bourdieu

om det å behandle materialet en har fått gjennom intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 120). Vi knytter livsløpsteori (Elder, 1994; Elder, 1998; Giele & Elder, 1998) og Bourdieu's diskusjoner om kjønnsforhold (Bourdieu, 2000) til det vi er blitt fortalt. Informantene har gitt sine svar, mens tilnærming, fokus og tolkning står på vår regning.

Vi retter oppmerksomheten mot informantenes utdannings- og yrkesliv med kunst og håndverk og hvilke retninger eller «livsbaner» dette tar, basert på prinsippene i livsløpsteori (Elder, 1994). Disse livsbanene er formet av og former tiden og stedet informantene lever, menneskene de møter (sosiale relasjoner), ulike livshendelser samt deres utvikling og handlefrihet.

Historisk tid og sted

Vi ser at informantene våre virker i en periode med flere særtrekk. Som menn i eller på vei til å bli lærere i faget kunst og håndverk tilhører de en gruppe i klart mindretall (Bråten & Borgen, 2019; Espeland et al., 2013; Sømoe, 2010). Våre informanter er omtrent 20-40 år og tilhører en generasjon som kommer etter de materialspesialiserte lærerne som lenge dominerte (Engelstad, 1975; Kjosavik, 2001; Kvellestad, 2015). Samtidig er dette en periode hvor formell kompetanse i faget er synkende i grunnskolen (Statistisk sentralbyrå, 2019; Nielsen & Lepperød, 2019). Flere av informantene reflekterer da også rundt hvordan forrige generasjon av lærere har vært materialspesialiserte, og at de ofte har hatt høy kompetanse på det de har undervist i. De viser til at faget i dag er blitt bredere, men gir også uttrykk for at bredden i faget kan være vanskelig å forholde seg til, noe vi kjenner igjen fra debatter i fagfeltet (Sømoe, 2013; Gulliksen, 2014). Et par av lærerne har ansvar for en avgrenset del av undervisningen i faget. Når L2, læreren med den lengste utdanningen, problematiserer at det er vanskelig å ha tilstrekkelig kompetanse i alle områdene av faget, kan dette tyde på at den enkelte lærer kan ha ulike målestokker for egen faglighet, ut fra referanser til tid og historie. I sine beskrivelser av dagens skole ser flere av informantene ut til å mene at det er en skjevhet i kompetanse blant lærere i kunst og håndverk, der flere behersker arbeid i tekstile enn i harde og konstruktive materialer slik som tre eller metall. Informantene er bevisste på sin mindretallsposisjon som menn i fagfeltet kunst og håndverk. Spesialistene som de har beskrevet regjerte på sløydsalene tidligere, var i hovedsak menn, men er i liten grad erstattet av nye menn. Som mannlige lærere eller studenter i kunst og håndverk i vår tid har de allerede tatt et kjønnsutypisk valg. Først ved å bli lærer, som er et kvinnedominert yrke, og videre ved å velge et av de fagene som har den laveste andelen menn. Det er lite i informantenes svar som tyder på at dette er noe de har tenkt mye på, og noen av dem virker overrasket over at faget skiller seg ut med skjevare kjønnsbalanse enn andre fag i skole og lærerutdanning.

Sammenhengende liv

Sammenhengende liv (sosial integrering), som prinsipp innen livsløpsteori, rommer alle former for sosial samhandling, det være seg i hjemmet, i institusjoner eller på andre arenaer. I hvor stor grad ulike forventninger eller normer en møter blir internalisert av individet varierer, men innen livsløpsteori er det en forventning om å finne forskjeller mellom personer med ulik familiebakgrunn, arbeidserfaring og utdanning (Giele & Elder, 1998, s. 5).

Samtalene med informantene spinner rundt hvordan og hvorfor de har havnet i kunst- og håndverksfaget. En del av fortellingene handler om andre mennesker som har påvirket dette. Her er beskrivelser av barndom og oppvekst med voksne som ga kulturelle impulser og stimulerte og oppmuntret til å være kreativ og skapende, samtidig som her er fortellinger om venner og samboere/ektefeller som deler interessen for fagfeltet. Når informantene forteller om egne lærere i kunst og håndverk, rollen som de nå selv innehar eller er på vei inn i, er det de tradisjonelle og kunnskapsrike sløydlærerne som blir løftet fram. Det samme kan i grunnen sies om foreldrene. De beskrives for det meste som en «felles størrelse» som har vært støttende, men når den ene av foreldrene trekkes fram, er det en far som har hatt særlige anlegg og interesser. Det er grunn til å tro at dette er personer som har påvirket informantenes valg og interesser i faget, noe som kan resonnerer med at mannlige rollemodeller kan ha betydning for unge menn som velger lærerutdanning (Medford et al., 2013; Moss-Racusin & Johnson, 2016; Myklebust et al. 2019). Samtidig kan også intervju situasjonen, hvor en mann intervjuer en mann om menn i kunst og håndverk, ha påvirket at det nettopp er disse som blir løftet fram. I en annen sosial setting ville kanskje andre personer i informantenes liv fått større plass i fortellingene.

Utvikling og handlefrihet

Menneskers handlinger er styrt av behov, interesser og ønsker, samt målene en setter seg for å tilfredsstill disse, samtidig er handlefriheten vår styrt av konteksten vi opererer i og tilpasser oss (Giele & Elder, 1998). Vi sier gjerne at i et land som Norge ligger alle muligheter åpne og vi står fritt til å gjøre våre egne valg. Når det kommer til valg av fag eller yrker ser vi imidlertid at denne valgfriheten ofte blir brukt til å gjøre svært kjønnsstereotype valg (Berg & Nøkleby, 2020, s. 7). Lærerne vi snakket med illustrerer slike stereotype valg ved å velge bort tekstil samtidig som det ved skolene er organisatoriske føringer for faget som bidrar til slike valg. Studentene har ikke på samme måte stått i denne valgsituasjonen enda, men svarene kan peke mot at de kommer til å gjøre relativt kjønnsstereotype materialvalg hvis de står fritt. Det framtiden vil vise for disse studentene er om og på hvilken måte de vil møte forventninger om å fylle rollen som mannlig lærer (Skelton, 2012).

Informantene beskriver et fag hvor innholdet på ulike måter blir preget av lærerens interesser og kompetanse. For våre informanter er trearbeid framtrædende. S1, som er utdannet møbelsnekker, oppgir det som en viktig

motivasjonsfaktor å få lære bort dette han kan på sløydområdet når han kommer ut i skolen. Sammenhengen mellom interesser og innhold blir også tydeliggjort av L3. Han brukes som kunst og håndverkslærer fordi han er digital pedagog og ønsker at dette skal få større plass i kunst og håndverk. S2 berører også digitale verktøy som en ny side av faget som han kan tenke seg å dra veksler på i egen undervisningspraksis. Hvordan nytt innhold i faget vil påvirke kjønnete praksiser vil framtiden vise. Sammenheng mellom faglig innhold og lærerens kompetanse er sannsynligvis til stede i alle fag. Det kan likevel være verdt å undersøke nærmere hvordan og hvor mye dette får prege det elevene erfarer som innholdet (Goodlad, 1979) i kunst og håndverk.

Våre informanter er kjønnsutypiske i den forstand at de virker eller er på vei inn i et yrke og fag hvor det er få menn, samtidig er det mye som tyder på at deres bidrag til faget følger flere kjønnsstereotype spor. Slik sett er de tradisjonelle rollemodeller for nye generasjoner lærere i kunst og håndverk (Myklebust et al., 2019). Et kritisk spørsmål for fagets framtid kan være om mangelen på mannlige rollemodeller fanger faget i en negativ spiral for rekruttering av nye menn til faget og om dette blir forsterket av kjønnsstereotypisk innhold og organisering? Både lærerne og studentene beskriver prosjekter og oppgaver hvor materialgrensene er mindre framtrepende, likevel kan det se ut som om skillet mellom det kvinnelige og det mannlige, det myke og det harde, vedlikeholdes gjennom interesser, kompetanse og organisering (Bourdieu, 2001) i kunst og håndverk.

Livshendelser

Hva og når noe skjer i våre liv spiller en viktig rolle for livsløpet. Tidspunkt for utdanning, jobb eller familie er noen eksempler Giele og Elder (1998, s. 5) trekker fram, for å illustrere at tilsynelatende like hendelser påvirker ulikt når de kommer på forskjellige stadier i livet. Noen slike livshendelser søker vi aktivt, mens andre «bare skjer» i livene våre.

For å få en forståelse av menns deltakelse og fravær i kunst- og håndverksfaget er det av interesse å vite noe om når, hvordan og hvorfor dette er et fag de velger å studere. Blant informantene forteller både lærere og studenter om noe tilfeldige forløp som ble utløst av erfaringer i praksisfeltet, og som førte til at de ble interessert i å undervise faget. To av lærerne snakker om hvordan det å være i skapende prosesser sammen med barn er en viktig motivasjonsfaktor. Gruppen som har sett på rekruttering av menn til 1.-7. trinn i grunnskolelærerutdanningen (Myklebust et al., 2019) anbefaler da også at menn må få slike erfaringer for å velge lærerutdanning. På tilsvarende måte er det nærliggende å tro at for å velge kunst og håndverk så vil erfaringene med faget i skolen spille en rolle. Kunst og håndverk er ikke et obligatorisk fag i videregående skole og mange har ikke møtt faget siden de selv gikk i grunnskolen. Det finnes norske studier som viser at det er mer sannsynlig at eldre studenter tar kjønnsutypiske valg enn at yngre studenter gjør det (Nedregård & Abrahamsen, 2018; Mastekaasa & Smeby, 2008). Ved omleggingen av lærerutdanningen til en femårig masterutdanning må studentene

allerede i søknaden velge et opptaksfag, som i de fleste tilfeller også vil være kjernefaget i deres masteroppgave. Ved flere utdanningsinstitusjoner vil derfor ikke kunst og håndverk være et reelt valg hvis en ikke har valgt det allerede ved oppstart. L3 valgte å fordype seg i kunst og håndverk etter en praksisperiode i det tredje året i sin fireårige grunnskolelærerutdanning. Praksiserfaringen gjorde at han så nytten og verdien av å undervise i faget. Dette forløpet av at nye erfaringer med et fag fører til valg av fordypning i faget, er det blitt reduserte muligheter for i femårig lærerutdanning.

En del livshendelser er enkle å beskrive og tidfeste, slik som utdanning og jobb. Ulike hendelser i barndom og oppvekst kan være av en mer flytende karakter, men vi ser at det blant informantene framkommer sammenhenger mellom individuelle liv og utdannings- og yrkesliv. Informantene som har valgt å jobbe eller å fordype seg i kunst og håndverk, forteller i all hovedsak om et positivt forhold til faget i sin egen skolegang. Tradisjonelt er kunst og håndverk et fag (tidligere forming) som scoret høyt på trivsel blant elevene (Carlsen & Streitlien, 1995). Det finnes få større undersøkelser som sier noe om dagens situasjon. De undersøkelsene vi har funnet antyder at jenter trives bedre i kunst og håndverk, enn guttene (Aasen & Vigmostad, 2014; Bamford, 2012). Dette er utviklingstrekk for faget som kan være uheldig med tanke på rekrutteringen av mannlige kunst og håndverkslærere i framtiden.

Oppsummerende refleksjoner: Livsbaner med kunst og håndverk

Vi har intervjuet lærere som underviser i kunst og håndverk i grunnskolen, samt studenter som utdanner seg til å bli lærere i faget. Dette er en lite homogen gruppe å hente informanter fra. Kunst- og håndverkslæreren i grunnskolen er alt fra læreren uten studiepoeng til faglæreren med påbygd master. Blant studenter finner en grunnskolelærerstudenter som tar 30 til 180 studiepoeng i kunst og håndverk ved siden av andre fag, faglærerstudenter som retter utdanningen mot dette ene faget og ulike profesjons- og disiplinutdanninger som bygger på med PPU for å kvalifisere seg til arbeid i skolen. Fellesnevneren for ulike varianter av lærere og studenter i kunst og håndverk ser uansett ut til å være at menn er sterkt underrepresentert.

Livsløpsteori er opptatt av ulike baner for livsløpet; hvordan individets behov og ønsker, menneskene en møter, tid – sted og ulike livshendelser gir livet et spor å følge (Elder, 1994; Elder 1998; Giele & Elder, 1998). I vår tilnærming til informantenes liv er vi opptatt av aspekter som kan si noe om hvorfor de har endt opp i kunst- og håndverksfaget og om hvordan faget praktiseres. Når det gjelder utdanningsløp er informantene en sammensatt gruppe, hvor studiepoeng i kunst og håndverk varierer fra 15 til 180 poeng, og informantene gjør ulike valg innenfor de mulighetene de ser.

Positive opplevelser med faget fra egen skolegang og barndom er en fellesnevner for informantene, og de beskriver en oppvekst hvor de har satt pris på å få jobbe skapende. Flere av informantene mener også at hvis en ønsker flere menn inn i faget så starter denne prosessen allerede når en er elev i skolen, men er noe ambivalente når det gjelder hva som kan gjøres. På den ene siden pekes det på at det bør satses mer på trearbeid og temaer som gutter tradisjonelt har vist interesse for, på den annen side pekes det på behovet for holdningsarbeid hvor en motarbeider en kjønnsstereotypisk tilnærming til faget.

Både yrkespraksisen til lærerne og interessene til studentene har tydelig kjønnsstereotypiske trekk og det framkommer sammenhenger mellom individuelle liv og utdannings- og yrkesliv. Intervjuene bekrefter på mange måter det en så spor av i skolefagsundersøkelsene i 2010 og 2013 (Espeland et al., 2013; Sømoe, 2010). Lærere har et fokus på det de selv kan best og har mest interesse for. Ved siden av valgene de selv gjør, tilpasser de seg også hva kollegaer anser for å være sine domener, samt skolens organisering av faget. Det er et inntrykk at informantene opplever en forventning om at de skal undervise på andre måter, med annet faglig innhold, enn kvinner i faget (jf. Burn & Pratt-Adams, 2015; Cushman, 2005; Sargent, 2000). For de mannlige lærerne vi har intervjuet innebærer dette at de har en konsentrasjon rundt trearbeid og i noen grad digitale verktøy, men de beskriver også prosjekter på tvers av materialområder. I framtidige studier kan det være interessant å undersøke i hvilken grad lærere i kunst og håndverk føler frihet til å velge og velge bort innhold, basert på egen kompetanse og interesser. Flere av informantene trekker fram gleden over å få drive med det de selv er interessert i, og hvordan dette blir en ny glede når de får gjøre det sammen med elever. Dette er nødvendigvis en viktig motivasjonsfaktor for yrket, men potensielt begrensende for kunst- og håndverksfaget elevene møter. Planverkene viser at kunst- og håndverksfaget har gjennomgått store endringer gjennom historien (jf. Kjosavik, 2001, Bråten & Borgen, 2019). Flere av informantene kommer også inn på at faget er noe annet nå enn da de selv gikk på skolen, at det nå er mer omfattende og er blitt mer enn sløyd og tekstil. Samtidig kan en få inntrykk av at en del av deres egen praksis i skolene og i utdanningene fortsatt har sterke spor av denne todelingen. En av lærerne sier at sløydlereren vil dø ut hvis det ikke skjer endringer i skjevheten i kompetanse mellom tekstile og harde og konstruktive materialer i faget. En kan spørre om det mest påfallende er at denne sløydlereren som rollemodell dør ut, eller at han fortsatt oppleves å være i live 60 år etter at han forsvant ut fra læreplanene.

Bourdieu argumenterer for at forholdet mellom kjønnene er preget av forevigelse og vilkårlighet. Blant lærerne vi har intervjuet er det flere eksempler på at denne vilkårligheten vedlikeholdes i dag. Studentene har ikke kommet dit ennå, men basert på det studentene forteller er det grunn til å spørre om også morgendagens nye lærere i faget vil møte og vedlikeholde strukturerende arbeidsdelinger og kjønnede praksiser?

Om forfatterne

Ingvard Bråten er førstelektor i kunst og håndverk ved Høgskulen på Vestlandet. Her underviser han i barnehage- og grunnskolelærerutdanningen. Han forsker på varierte materialpraksiser i skole og barnehage samt kjønnsproblematikk i kunst og håndverksfaget.

Institusjonstilknytning: Fakultet for lærarutdanning, kultur og idrett, institutt for kunstfag, Høgskulen på Vestlandet, Postboks 7030, 5020 Bergen.

E-post: ingvard.braten@hvl.no.

Jorunn Spord Borgen er professor i kroppsøving ved Universitetet i Sørøst-Norge og professor II ved Høgskolen på Vestlandet. Borgen er utdannet som faglærer, har kunstfaglig utdanning og doktorgrad fra Det humanistiske fakultet, Universitetet i Bergen. Hun har særlig kompetanse innenfor de praktiske og estetiske fagene, utdanningsforskning, og profesjonskvalifisering.

Institusjonstilknytning: Institutt for friluftsliv, idrett og kroppsøving, Universitetet i Sørøst-Norge. Postboks 235, 3603 Kongsberg.

E-post: jorunn.s.borgen@usn.no

Referanser

Aasebø, T. S. (2021). Fortellinger om gutters krise, jenters fremgang og skolens utfordringer med sosiale ulikheter. *Nordisk Tidsskrift for Pedagogikk og kritikk*, 7, 1-15.

<https://doi.org/10.23865/ntpk.v7.2178>

Aasen, A.M. & Vigmostad, I. (2014). *Elevenes stemmer: Forskjeller og likheter mellom jenters og gutters opplevelser av sin skolehverdag*. Oppdragsrapport 10-2014. Høgskolen i Hedmark. <http://hdl.handle.net/11250/216937>.

Bamford, A. (2012). *Arts and cultural education in Norway 2010/2011*. Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen. <https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2019/01/Arts-andCultural-Education-in-Norway-2010-2011.pdf>.

Berg R.C. & Nøkleby H. (2020). *Kjønnsforskjeller innenfor utdanning og yrkesliv: et systematisk litteratursøk med sortering*. (Rapport – 2020). Folkehelseinstituttet.

Bohndick, C, Kohlmeyer, S. & Buhl, H.M. (2017). Competencies and career choice motives: characteristics of high school students interested in teacher education programmes.

Journal of Education for Teaching, 43(5), 566-580.

<https://doi.org/10.1080/02607476.2017.1355029>

Bourdieu, P. (2000). *Den maskuline dominans*. Pax forlag.

Braun, V. and Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Bråten, I., & Borgen, J. S. (2019). Hvor var det det butta, hvor er det blitt av alle gutta? Kunst og håndverk i et kjønns- og likestillingsperspektiv. *FormAkademisk*, 12(1), 1-20.

<https://doi.org/10.7577/formakademisk.3239>

Burn, E., & Pratt-Adams, S. (2015). *Men teaching children 3-11: Dismantling gender barriers*. Bloomsbury Academic.

Carlsen, K., & Streitlien, Å. (1995). *Elev- og lærerperspektiv på formingsfaget resultater fra*

- en spørreundersøkelse.* (Rapport / Telemarksforskning). Notodden 05/1995. Telemarksforskning.
- Cushman, P. (2005). Let's hear it from the males: Issues facing male primary school teachers. *Teaching and Teacher Education*, 21(3), 227–240.
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2005.01.012>
- Dæhlen, M. & Eriksen, I.M. (2015). *Det tenner en gnist: Evaluering av valgfagene på ungdomstrinnet.* (NOVA Rapport 2/2015). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Elder, G.H. (1994). Time, Human Agency, and Social Change: Perspectives on the Life Course. *Social Psychology Quarterly*, 57(1), 4-15. <https://doi.org/10.2307/2786971>
- Elder, G. H. (1998). The Life Course as Developmental Theory. *Child Development*, 69 (1), 1-12. <https://doi.org/10.2307/1132065>
- Engelstad, Helen. (1975). *Forming i 100 år: Fra Den kvindelige Industriskole i Christiania til Statens lærerskole i forming Oslo, 1875-1975.* Statens lærerskole i forming Oslo.
- Espeland, M., Arnesen, T.A., Grønsdal, I.A., Holthe, A., Sømoe, K., Wergedahl, H. & Aadland, H. (2013). *Skolefagsundersøkelsen 2011. Praktiske og estetiske fag på barnetrinnet i norsk grunnskule.* (HSH-rapport 2013/7). Høgskolen Stord/Haugesund.
<http://hdl.handle.net/11250/152148>
- Giele, J.Z & Elder, G. H. (1998). *Methods of Life Course Research: Qualitative and Quantitative Approaches.* SAGE.
- Goodlad, J. I. (1979). *The Scope of the Curricular Field. I: J. I. Goodlad et al. Curriculum Inquiry. The Study of Curriculum Practice (s. 185-198).* McGrawHill.
- Gulliksen, M. S. (2014). Beredskapskunnskap – navet i Lærerutdanning i Kunst og håndverk. *FormAkademisk - forskningstidsskrift for design og designdidaktikk*,7(5).
<https://doi.org/10.7577/formakademisk.902>
- Kjosavik, S. (2001). *Fra tegning, sløyd og håndarbeid til kunst og håndverk: En faghistorie gjennom 150 år.* Tell forlag.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Kvellestad, R. V. (2015). Statens lærer(høg)skole i forming Oslo 1966-1994 - ein utdanningsinstitusjon med samfunnsansvar og berekraft i fokus. *FormAkademisk – Forskningstidsskrift for Design Og Designdidaktikk*, 8(3), 1-21.
<https://doi.org/10.7577/formakademisk.962>
- Kunnskapsdepartementet. (2012). *Læreplan i valgfaget design og redesign.*
<http://data.udir.no/kl06/DOR1-01.pdf>.
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Lærerutdanning 2025. Nasjonal strategi for kvalitet og samarbeid i lærerutdanningene.* Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-strategi-for-larerutdanningene/id2555622/>
- Mancus, D. S. (1992). Influence of male teachers on elementary school children's stereotyping of teacher competence. *Sex Roles*, 26(3), 109-128.
<https://doi.org/10.1007/BF00289753>
- Mastekaasa A. & Smeby J-C. (2008): Educational Choice and Persistence in male- and female-dominated fields. *Higher Education*, 55(2), 189-201.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10734-006-9042-4>
- Medford, L., Knorr, R., & Cook, M. (2013). Men Missing from the PK-12 Classroom – A Discussion of Research-Based Explanations. *SRATE Journal*, 22(2), 14-21.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1015762.pdf>
- Moss-Racusin, C. A., & Johnson, E. R. (2016). Backlash against male elementary educators.

- Journal of Applied Social Psychology, 46(7), 379–393.
<https://doi.org/10.1111/jasp.12366>
- Myklebust, R. B., Afdal, H. W., Mausestaden, S., Risan, M., Tangen, T. N. & Wernø, I. L. (2019). *Rekruttering av menn til grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7*. (OsloMet skriftserien 2019, nr. 8). OsloMet.
<https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/657>
- Nedregård, O. & Abrahamsen, B. (2018). *Frafall fra profesjonsutdanningene ved OsloMet*. (OsloMet rapport 2018, nr. 8). OsloMet.
<https://skriftserien.hioa.no/index.php/skriftserien/article/view/121>
- Nielsen, L. M., & Lepperød, J. (2019). Hvorfor elever mangler kompetente lærere i Kunst og håndverk. *FormAkademisk - forskningstidsskrift for design og designdidaktikk*, 12(1).
<https://doi.org/10.7577/formakademisk.3629>
- Nordtug, B., Thaulow, B. & Engelsrud, G. (2021). Den Ene og den Andre: Betragtninger om forskningsbaserte stillbilder av kjønnsforskjeller og andre forskjeller i skolen. *PrisMet*, 72(1), 67-76. <https://journals.uio.no/prismet/article/view/8735>
- NOU 2019: 3. (2019). *Nye sjanser – bedre læring. Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-3/id2627718/>
- Pollitt, K., & Oldfield, J. (2017). Overcoming the odds: Exploring barriers and motivations for male trainee primary teachers. *Teaching and Teacher Education*, 62, 30–36.
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.11.003>
- Regjeringen. (2017). *Mandat for ekspertutvalg om kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner*.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/74b5d3b82d014845b7603fc135748dc5/mandat-ekspertutvalg-om-kjonnsforskjeller-i-skolen.pdf>
- Regjeringen. (2019, 9. oktober). *Statsråd Nybø vil sende mannlige studenter på turné for å motivere gutter til å bli lærere*. (Pressemelding 242-19).
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsrad-nybo-vil-sende-mannlige-studenter-pa-turne-for-a-motivere-gutter-til-a-bli-larere/id2673272/>
- Robertsson, H. (2002). *Maskulinitetskonstruksjon och könssegregering i sjukvård – manliga sjuksköterskor och hegeminisk maskulinitet*. Arbetslivsinstitutet.
http://nile.lub.lu.se/arbarch/aio/2002/aio2002_11.pdf
- Sargent, P. (2000). Real Men or Real Teachers?: Contradictions in the Lives of Men Elementary Teachers. *Men and Masculinities*, 2(4), 410–433.
<https://doi.org/10.1177%2F1097184X00002004003>
- Skelton, C. (2012). Men teachers and the “feminised” primary school: a review of the literature. *Educational Review*, 64(1), 1–19.
<https://doi.org/10.1080/00131911.2011.616634>
- Statistisk sentralbyrå (2019). *Lærerkompetanse i grunnskolen: Hovedresultater 2018/2019*.
https://ssb.brage.unit.no/ssb-xmlui/bitstream/handle/11250/2627224/RAPP2019-18_web.pdf?sequence=1
- Statistisk sentralbyrå. (2021a). *Karakterer ved avsluttet grunnskole*.
<https://www.ssb.no/statbank/table/07496/>
- Statistisk sentralbyrå. (2021b). *Videregående opplæring og annen videregående utdanning: 09336: Fullførte utdanninger i videregående opplæring og annen videregående utdanning, etter elevens kjønn og resultat 2010-2011 - 2019-2020*.
<https://www.ssb.no/statbank/table/09336>
- Sumsion, J. (1999). Critical Reflections on the Experiences of a Male Early Childhood Worker. *Gender and Education*, 11(4), 455–468.
<https://doi.org/10.1080/09540259920519>
- Sæverot, H. & Torgersen, G.-E. (2019, 6. mars). *Stoltenbergutvalget mangler pedagogisk*

innsikt. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/kultur/stoltenberg-utvalget-mangler-pedagogisk-innsikt/70793259>

Sømoe, K. (2010). Liten bruk av IKT-verktøy i kunst og håndverk. Fornuftig bortvelging, eller vegring og inkompetanse? I Vavik, L., Andersland, S., Arnesen, T. E., Arnesen T., Espeland, M., Flatøy., Grønsdal, I., Tuset, G. A. *Skolefagsundersøkelsen 2009: Utdanning, skolefag og teknologi*. (HSH-rapport 2010/1), (s. 229-257). Høgskolen Stord/Haugesund.

Sømoe, K. (2013). Kunst og håndverk – fag eller tverrfaglig felt? *FormAkademisk – forskningstidsskrift for design og designdidaktikk*, 6(3), 1-15.
<https://doi.org/10.7577/formakademisk.352>

Utdanningsdirektoratet (2018). Valgfag på ungdomstrinnet. Statistikknotat 01, 2018.
<https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/valgfag-pa-ungdomstrinnet/>.